Violaine

Liefste Lilith, Wissant, juni 1976

We waren een jaar of zes. Weet je nog? Wij twee met onze namen die aan elkaar vasthingen zoals de helften van de venusschelpjes die we verzamelden in onze breitassen.

Lilith en Violaine. Altijd in die volgorde.
Eerst jij, dan ik.

Jouw moeder had meer bikini's dan de mijne. Weet je nog die ene met dat gouden slot achter op haar rug in de vorm van een anker? Als ze zich van ons afgewend stond te verankeren, dan leek het net of ze vleugels had. Of die witte bikini met die vogelkooitjes erop. Herinner je je die nog? Je moeder had er ook een met verwarde gouden lijnen erop, als een kluwen verstrengelde breiwol. Het waren lijnen die nergens heen gingen, zo concludeerde jij toen je ze op een keer liggend naast je moeder had gevolgd met je vinger. Je vroeg niet of ik het

ook eens wilde proberen. Het waren jullie borsten. Van jou en je moeder. En na zonsondergang ook van je vader.

Jouw moeder had grotere borsten dan de mijne. Schaamteloos kleedde ze zich om. Roodbruine rechtopstaande tepels. Twee vlezige vingerhoedjes. Er werd niet geheimzinnig over gedaan. Ze hoorden bij haar zoals haar zwarte haren, haar platte buik, haar gelakte teennagels en haar oorbellen die meestal bij de handtas en de ceintuur pasten. Als baby had jij van die borsten gedronken. Al in de eerste weken na je geboorte lag je tegen haar aan op het strand. De melk droop langs je wang terwijl je met één oog open een kokmeeuw in de gaten hield.

Op de warmste dagen van het jaar stond je moeder ons op te wachten bij het betonnen trapje van de speelplaats. Bij de schoolpoort, een paar meter verderop, stonden de andere moeders. Zij droegen gehaakte boodschappentassen en de sjaaltjes op hun hoofden wapperden in de wind die vanaf de kust waaide. Onopvallend hielden ze je moeder in de gaten die met haar vingers op het lage bakstenen muurtje roffelde. Af en toe wierp ze een gedegouteerde blik op de vieze, groene vuilnisbak naast haar. Ik kan hem nog zo ruiken. Die geur van leeggekieperde broodtrommels, bruingestipte

bananenschillen, sponzige klokhuizen en opgerolde maandverbanden van de dikke meisjes. Want die mochten dan misschien het langzaamst zijn in de gymles, ze leken wel erg veel haast te hebben om zo snel mogelijk vrouw te worden.

Ze tilde haar hand langzaam op en hield die als een luifel tegen haar wenkbrauwen. Misschien om omstanders te behoeden voor de vernietigende kracht van haar ogen. Als je die had gezien besefte je dat de definitie van blauw dringend een voetnoot nodig had. Mannen staken soms spontaan de straat over om haar daaraan te helpen herinneren. Jij vond dat onzin en zuchtte. Zelf was ik ontroerd dat een man de moeite nam om daarvoor de straat over te steken. Zelfs brede en levensgevaarlijke straten zonder zebrapad. Jij hield je ogen wijd opengesperd, omdat je hoopte ook een compliment te krijgen. Ik keek naar de toppen van mijn blauwe schoenen, blauw zonder voetnoot.

Eigenlijk wilde je moeder niets liever dan met zo'n man meegaan. Dat zag je aan haar tenen die gekromd in haar sandalen zaten. Ze verankerde zich. Ze had geen engel op haar schouder die haar tegenhield en haar man zat ergens driehonderd kilometer bij haar vandaan. Alleen ons twee had ze. Wij, die als schoothondjes naast haar op die

zonovergoten stoep stonden. Eén enkele blik op onze haarkruinen en ze was weer bij de les. '*Kom meisjes, we moeten gaan*', zei ze en de man in kwestie kreeg nog een beheerste afscheidsknik.

Terwijl de hongerige meeuwen met hele boterhammen in hun felgele snavels uiteenstoven omdat de afgewezen man de straat weer overstak, grepen we elk een hand van je moeder en hielpen haar koers te houden. Dankzij ons bleef ze waar ze was. In een Noord-Frans kustdorp op weg naar de bakker om *deux baguettes* te gaan kopen.
Voor we de bakkerij binnengingen, keek ze nog even om.

Het zou nog een aantal jaren kosten voor ik begreep dat we allemaal uit de piemels van onze vaders kwamen, maar ik had als achtjarige wel al door dat een uurtje in de armen van zo'n straatoverstekende held haar week en kneedbaar zou maken als een bolletje klei in warme handen. Tot wat zou ze zich laten boetseren als wij niet naast haar hadden gestaan?

Tegenlicht. Haar hand boven haar ogen. En wij die hand in hand haar kant op kwamen gelopen. Achternagezeten door de schoolbel. Onze slanke schaduwen voor ons uit op de beton-

tegels van dertig bij dertig centimeter. Een klein glimlachje om haar mond nu we haar overkapte blik in kwamen gelopen.

Zie je het nog voor je?
Wij twee. In die geruite wikkelschorten.
Jij met je helderblauwe ogen waar het oesterzilver van je moeders ogen in zat en je donkere haren in een hoge opwippende paardenstaart.
Ik met mijn zachtere, geelbruine ogen en die lange vlasblonde vlecht waarvan het uiteinde er al bij was toen ik werd geboren.

Ik heb je moeder nooit twee keer in dezelfde kleren gezien. Tegenover onze onveranderlijke schorten stond er ons elke dag een waaier aan mogelijkheden op te wachten bij de vuilnisbak. Ze was het soort vrouw dat voor elke gelegenheid en voor elk voorspeld weerstype iets in haar kleerkast had hangen. Lintjes, speldjes, invisibles, elastiekjes, zakjes, tasjes, bandjes, soutientjes, behaatjes, onderbroekjes, strikjes, papillottes, jarretelles, cache-coeurtjes, armbandjes, kettinkjes, oorbelletjes. Lichtblauw poeder voor de ogen en donkerroze voor de jukbeenderen. Als je moeder haar hele verzameling bedekkingen op zich had gelegd dan kon er een archeoloog worden ingehuurd om haar terug te vinden.

Natuurlijk had ze ook strandkledij, wat niet zo abnormaal was voor een vrouw die zo dicht bij de zee woonde dat het schuim op haar afwaswater 's avonds de oranje kleur van de ondergaande zon aannam. Strandkledij eet geen brood, zei ze altijd. En zij at er eigenlijk ook niet zoveel.

Je moeder stak haar hand in de lucht om ons te wenken. Het leek telkens weer alsof ze oprecht blij was ons te zien. Onder haar blote armen werden we naar de overkant van de straat gevoerd waar haar vanillekleurige R4 geparkeerd stond. Op de achterbank trokken we die schorten uit en visten onze zwembroekjes uit onze schooltas. Jij eentje met strikjes op je heupen. Ik een effen donkerblauw van synthetische stof die extra snel droogde.

In de late middag kwamen we aan op het strand. Het meeste volk en de grootste hitte waren dan al geweken. Wij drieën. Je moeder voorop, altijd met die volgepropte rieten strandtas. Daarachter liepen wij.

De zilvermeeuwen waaierden als neervallend papier boven ons uit. We waren altijd bang dat ze te pletter zouden slaan tegen de rotswanden. De wollige wolken hadden haast. Je moeder bleef staan en keek om zich heen. Ze was erg kieskeurig in het

kiezen van een geschikte plek, de meest perfecte okselholte in de krijtrotsen.

Zo'n stranduitstap was voor je moeder iets waar ze de hele dag naartoe had geleefd. Tijdens het stofzuigen en het pottenroeren en het legen van de brievenbus, waar altijd zand in lag. Het waren haar kleine reisjes. We hadden een paar stranden waar we heen konden. Wissant, Ambeleteuse, Audinghen, Wimereux... Afhankelijk van haar stemming en het benzinepeil. Je moeder was best bereid een uurtje te rijden om voldoende variatie te hebben tussen keien en wit zand, een slome strandvlakte of steile rotsen in de verte die op drinkende paarden leken. Ze hield van gesneuvelde bunkers met verroeste betonijzers die als gebroken ribben uit hun romp staken en van spookvilla's wankelend aan de rand van een veld met platgewaaid duingras. Je moeder keek altijd met de ogen van een toeriste. Aan de manier waarop ze bijvoorbeeld telkens weer vol ontzag naar omhoog keek, naar die bijna loodrechte kalken muur waar Frankrijk en Engeland ooit één waren geweest, daaraan kon je zien dat ze toen al bijna tien jaar lang op reis was in dit land. Je hoorde het ook als ze haar gebrekkige Frans gebruikte.

Ik geloof dat ze daarom zo graag bij ons was. Omdat wij ook nog maar een kinderversie spraken van de taal die zij moest leren.

Ze was een reizigster: vertrokken in de veronderstelling dat ze ooit weer naar huis zou terugkeren. En dat huis, dat stond in Brugge, een stad in het noorden van België. Vlak voor jij kwam had ze haar geboortestad ingeruild voor de carrière van haar man. Je moeder had haar grote villa in Wissant betaald met haar *Bruges*, zoals ze het altijd noemde en waarvan ze elke letter uitsprak, ook de s. Elke letter was een houvast, een reddingsboei voor een vrouw met heimwee naar haar moedertaal die was achtergebleven in haar vaderland. Maar ze gedroeg zich niet als een drenkeling. Ze was koket, snel in haar handelingen, kordaat en liefdevol zonder een woord te veel. Misschien omdat ze dat woord te veel gewoon niet kende in het Frans.

Ze zou altijd een vreemdeling blijven in Frankrijk, en dat net zolang als ze bleef verlangen naar versgepelde Blankenbergse garnalen in een koffiefilterzakje of naar een Brusselse wafel met poedersuiker en slagroom. Elke dag waarop ze de prijs van een nieuwe jurk omrekende naar Belgische frank, een baguette in fijne sneetjes sneed en pudding at na

het eten in plaats van kaas op een houten plankje, was ze zoals alle mooie vrouwen: eenzaam, terwijl het niet zo hoefde te zijn.

Met haar onderarm veegde je moeder een stuk strand vlak. Daar spreidde ze haar handdoek op uit. Altijd datzelfde gebloemde handdoekje waarvan de randjes rafelden. Rafeltjes zijn zo eigen aan oorlogsmensen. Wij zien rafeltjes in het licht van wat beter kan, namelijk een onberispelijke handdoek zonder rafeltjes. Mensen die de oorlog hebben meegemaakt, zien rafeltjes in het licht van wat erger kan. En honger is erger en bommenwerpers ook en geen zeep meer hebben in het tweede jaar van de oorlog al helemaal. Je moeder had de oorlog meegemaakt. Als vijfjarige had ze hem op haar bord gekwakt gekregen. Op haar Copenhague Boch Frères-bord. Vier jaar lang aardappelen. Met zout, dat wel. 's Nachts droomde ze van wafelbeslag en van marsepeinen varkentjes. Maar voor een vrouw met een obsessie voor mode moet het ergste zijn geweest dat ze amper kleren hadden. Of was het net andersom gegaan? Was het tomeloos aanvullen van die kleerkast later een poging om het oorlogsmalheur toe te dekken?

Ik heb het altijd een ontzettend onwaarschijnlijk verhaal gevonden, maar je moeder beweerde dat

ze bij haar thuis niet eens een onderbroek hadden voor elk meisje in het gezin. Ze waren dan ook met tien kinderen. Hoe vaak heeft zij dat niet aan ons verteld terwijl we OXO speelden in het zand of ons huiswerk maakten op een tweede stukje strand dat je moeder met haar arm had gecultiveerd tot bureau. Jij draaiend met je ogen omdat je haar verhalen al mee kon lippen en je ze nog eens moest helpen vertalen ook. Je was een waardeloze tolk. Ik had altijd het gevoel dat je moeder het veel kleurrijker vertelde dan dat jij het in het Frans weergaf.

Met z'n tienen dus: zes meisjes en vier jongens. Voor alle meisjes samen was er maar één onderbroek. Goddank hadden ze min of meer dezelfde lichaamsbouw: een knokig lijf van de oorlogskost. Om misverstanden en ruzie te vermijden hadden ze elk een vaste dag in de week waarop ze de onderbroek mochten dragen. De zondag was over, zoals dat soms ook gebeurt met een taart die verkeerd is aangesneden. Op zondag kwam het erop aan om als eerste beneden te zijn.

Je moeder had wel een eigen jurk, want zelfs met die magere lijven pasten ze niet met z'n zessen in die donkerbruine wollen jurk met een rij knopen op de rug. De jurk was van zus op zus doorgegeven en allemaal hadden ze er een spoor in

achtergelaten. Zoals een zweetgeurtje onder de armen of een gaatje van een onstuimige zus dat later door een rustige zus was gestopt. Er zat een brandplekje op van een vurige zus en de aftekening van een ingelegd zoompje van de zus met de mooiste benen. Jouw moeder was de laatste in de rij en dat was te zien aan de achterkant van haar jurk: een ruggengraat van twaalf verschillende knopen. Mensen laten graag sporen na.

De jurk was erbij op bevrijdingsdag. Op 12 september 1944 was Brugge de uitverkorene van de Canadese bevrijders. Dat de oorlog nu daadwerkelijk voorbij was, was voor je negenjarige moeder moeilijk te bevatten omdat ze geen herinneringen had aan een tijd zonder oorlog. Wat had er in 1939 eigenlijk op hun Boch Frères-bord gelegen? En hadden ze toen wel zes onderbroeken?

Maar nu was de oorlog voorbij en ergens had iemand in de stad het startsein gegeven voor een gepermitteerde waanzin. De voordeuren stonden nog open, zo'n haast had iedereen gehad om weg te komen. Ze liepen als mensen in oude films, met versnelde benen. Ze wilden zo snel mogelijk een fles aan hun lippen zetten. Dansen en zwalpen wilden ze en zingen zonder de tekst van het lied helemaal te kennen.

Ook je moeder had gedanst. Op de Grote Markt, waar muziek werd gespeeld. Met haar armen wijd open draaide ze als een tol. Ze keek omhoog en het leek wel of de grote toren op het plein dronken was. Hij tuimelde. Straks viel hij nog neer. In de massa zag ze twee van haar broers voorbijlopen. Ze riep hun namen en zwaaide, maar ze zagen of hoorden haar niet. Toen ze dezelfde avond naar huis liep omdat ze honger had gekregen, voelde ze de kasseien van de Steenstraat onder haar voeten. Ze nam haar voet in haar hand en keek naar de onderkant van haar schoen. Ze had haar schoenzolen kapotgedanst.

Je moeder liep tegen de stroom in. Iedereen was op weg naar de toekomst en zij keerde terug. Ze voelde zich ook wat misselijk. Van de honger en van het draaien. Van bezorgdheid ook. Ze wist niet zo goed hoe het verder moest nu de oorlog voorbij was. Oorlog was nu eenmaal wat ze gewoon was. Nieuwe dingen moesten altijd even wennen. Dat was niet alleen zo met nieuwe schoenen.

Een bleke jongen en een meisje met een spichtig gezicht kruisten haar. Het meisje was groter dan de jongen. Je moeder keek ze na. Het meisje was echt groter dan de jongen. Dat had ze nog nooit gezien. Ze liepen dicht tegen elkaar aan en

het was alsof hun voeten op voorhand met elkaar hadden afgesproken. Links rechts. Links rechts. Twee paar versleten leren schoenen. Je moeder was blijven staan om ze na te kijken. Zouden ze echt geen foutje maken? Op dat ogenblik stak de jongen zijn tong in de mond van het meisje. Hij moest op zijn tenen lopen om dat te kunnen doen. Je moeder voelde zich betrapt omdat ze hen had betrapt.

Op een bank wat verderop zat de mollige dochter van de apotheek. Die met haar scheve tanden en die rode krullen die ze altijd steil probeerde te trekken met een natte kam. Ze poseerde voor een Amerikaanse soldaat zonder fototoestel. Hij hield zijn handen als een kadertje voor zijn ogen. Giechelend krulde ze haar wijsvinger. Kom dichter, vroeg de vinger. Tommy grijnsde. En je moeder sloeg haar wondermooie ogen neer. Ze schaamde zich omdat de dochter van de apotheek zich niet schaamde.

Ze wilde niet langer de nuchtere getuige zijn van deze losgeslagen avond. Het schemerde nog niet genoeg. Waar bleef de nacht? En waar waren die vijf zussen en vier broers als je ze nodig had? In haar eigen straat gekomen – een steeg met hoge, smalle gevels – zag ze een jongeman met

verdrietige ogen die in een vensterbank zat te roken. Even hoopte ze dat hij op haar zat te wachten. In verhalen las je dat soms, dat iemand op je wachtte. Maar nu zag ze het. Hij hield zijn ogen onbewogen gericht op een meisje dat aan de overkant van de straat stond. Ook in een vensterbank. Ze stond in de raamopening, haar armen en benen opengeslagen als in een andreaskruis. Alsof ze als een stel oude planken het raamwerk stutte. Het enige wat ze deden was naar elkaar kijken. De hele sigaret van de jongen lang.

Steunend op haar armen liet ze zich nu van de vensterbank glijden. Ze bleef naar hem kijken. En als een kattin kroop ze over de straatstenen naar hem toe. Ze nam er zo haar tijd voor dat ze vast ergens verderop in haar leven in tijdgebrek moest komen. Haar handen raakten de distels die overal in de stad tussen de straatstenen groeiden. Bij de soldaat aan de overkant gekomen kroop ze bij hem op schoot. *Hij moet zijn ogen sluiten,* dacht je moeder, *of de eksters zullen ze komen uitpikken*. Zo hard blonken ze in het maanlicht.

Zijn mond stond strakgespannen van opwinding. De benen van het meisje haakten zich om zijn middel. Ze knoopte hem vast met de middelen die ze voorhanden had. Hij pakte haar nu beet in haar

knieholtes en trok haar dichter tegen zijn geslacht aan. Ze liet zich achterover vallen met haar rug op zijn schoot. Haar haren raakten bijna de grond. Hij nam de zoom van haar lange zware jurk en gooide die over haar gezicht. Het geluid van een parachute die openging.

Het viel je moeder nu pas op dat ze nog steeds aan het begin van haar straat stond, dat ze al die tijd verstijfd had staan kijken naar iets wat niet voor haar kinderogen bestemd was. Ze moest hier weg, en wel nu meteen.

Haar voetstappen klaterden tegen de gevels toen ze het verstrengelde paar in de vensterbank voorbijrende. Pas toen ze luid ademend de vertrouwdheid van haar eigen voordeur had bereikt durfde ze weer achterom te kijken. Ze hadden haar niet opgemerkt. Ze had het wel al vaak gehoord, maar nu had ze het met haar eigen ogen gezien. Liefde was blind.

Binnengekomen hurkte ze voor de brievenbusgleuf in de voordeur. Zo zag ze hoe de jonge vrouw met opgeheven armen bevrijd werd uit haar jurk. Haar laatste oorlogssouvenir. Nu bekeek hij haar, elke vierkante millimeter vrouw op zijn schoot. Met zijn duim wreef hij over haar

lippen alsof hij de groeven erin kon lezen als een blinde. Het stompje sigaret werd weer opgenomen van de vensterbank. De jongen blies de blauwige rook langs haar dikgolvende haar. Hij bekeek haar kleine borsten en haar gespierde armen en duwde het peukje uit op het kille blauwsteen. Het was op slag nacht nu.

Je moeder kreeg een warm gevoel in haar onderbuik toen ze met haar rug tegen de gesloten voordeur neerzeeg. Ze wilde ook bevrijd worden. Ze was nog twaalf ongelijke knopen verwijderd van haar eigen bevrijding.

Het huis was stil en leeg. Ze waren allemaal nog aan het feesten. Wat had ze plots een bloedhekel aan dit hele spektakel van de bevrijding. Ze beet haar tanden zo hard op elkaar dat ze bijna braken. Als ze allemaal de weg nog maar terugvonden. Verwachtten ze misschien dat ze hen zou gaan zoeken? En hoe moest ze hen dan thuis krijgen? Dronken mensen waren vast heel zwaar. Ze was te moe om nog langer haar tanden op elkaar geperst te houden. Dat ze het zelf maar uitzochten. Ze ging naar boven langs de trap die kraakte onder haar kapotgedanste schoenen en liet zich neervallen op het traliebed. De veren zakten diep door.

Het geluid van gelukkige mensen was hoorbaar door de ramen op de eerste verdieping. Gegil, gekir, gezang, getrommel, geschater. Onder de koude lakens zonder zus om ze mee op te warmen dacht ze aan de soldaat in de vensterbank en viel in slaap. De nacht van 12 op 13 september droomde ze niet van wafelbeslag of van roze marsepeinen varkentjes. De oorlog was nu definitief ten einde. En er was meteen een ander soort honger voor in de plaats gekomen.

De volgende morgen lag haar zus Germaine nog steeds niet bij haar in bed.
Brugge werd bevrijd op een vrijdag, wat betekende dat hun oudste zus Simone de eer had om een onderbroek te dragen tijdens deze historische gebeurtenis. Waarom niet Germaine, dat was de vraag die je moeder zich bijna vijftien jaar na datum nog steeds stelde. Ze was er, ondanks haar kennis van de voortplanting, nog altijd van overtuigd dat het allemaal niet zou zijn gebeurd als haar lievelingszus Germaine die nacht de onderbroek had gedragen.

Op het moment dat je moeder zwaar ademend lag te dromen over de twaalf knopen op haar rug die werden opengepulkt door een droevig kijkende man, op dat moment werd haar lievelingszus,

uitgerekend de zus die haar met ontzaglijk veel geduld had uitgelegd waar de kinderen vandaan kwamen, onder haar oksels opgetild door een Canadese bevrijder. Hij droeg een loszittend, beige uniform en liet de blote billen van Germaine met een smakkend geluid neerkomen op de lange stenen toonbank van de vismarkt waar anders mosselen, tong, wijting, zeeduivel, schar en schelvis uitgestald lagen op verbrijzeld en bloeddoorlopen ijs. Ze slaakte een gilletje, maar dat ging op in het geschreeuw dat vanaf het grote plein hun kant op waaide. Nog geen paar uur na de bevrijding was Germaine zwanger. De vrijheid was als een nat stuk zeep tussen haar hoedenmakershanden uit gefloept.

Toen de buik zichtbaar werd, was ze hem achternagereisd. Haar Canadees. Het was als in het liedje van de tien kleine negertjes. Toen waren ze plots nog maar met negen.

Die verhalen van je moeder bereikten mij via de achteruitkijkspiegel van de R4. Ze waren voor mij, die verhalen, want jij wilde ze niet horen. Jij had haar bloed, ik haar verhalen. Als kind leek me dat voldoende om me haar een stukje te mogen toe-eigenen.

Maar terug naar Wissant, naar het strand, waar je moeder op haar rafelige handdoekje ging liggen en steunend op haar ellebogen begon te lezen. Weet je het nog? Ze kon echt uren liggen lezen zonder te bewegen. Hooguit ging ze met haar tong over haar droge lippen, waardoor de zorgvuldig uitgekozen lippenstift langzaam vervaagde.

Terwijl wij met gebalde vuisten luidkeels telden hoe vaak de gekeilde platte steentjes huppelend het wateroppervlak raakten, terwijl we elkaars benen onder een pak zand bedolven en de zeemeerminstaarten inlegden met kokkels en citroengele schelpen, terwijl we tegelijkertijd en met een holle rug achterwaarts de golven indoken, terwijl keienforten onder schel gegil werden overspoeld door de vloed en terwijl verspringwedstrijden werden ontbonden na een vurige discussie over een diskwalificatie, bleef je moeder onverstoord lezen. Ze likte aan haar vinger bij het omslaan van de pagina's en keek dan heel even, een halve tel, over de boekrand om te zien wat we deden.

Op de kaft van een van haar boekjes stond een vrouw die heel truttig op een geruit dekentje zat ergens in een weide zonder dieren. Tussen haar duim en wijsvinger hield ze een kers boven haar lippen, een beetje zoals je haring eet. Soms liet je

moeder ons een stuk voorlezen om het lezen te oefenen, maar dat ging zo langzaam, letter voor letter, waardoor we de draad kwijtraakten. Als we bij de laatste letter van S-E-C-R-E-T-A-R-E-S-S-E kwamen, wisten we al niet meer welke letters eraan vooraf waren gegaan. Dus las je moeder voor. 'De secretaresse…' las ze zonder haperen en ik zei: 'Mijn mama was vroeger ook secr…' maar je moeder wist dat mijn moeder vroeger secretaresse was geweest en ook dat ik haar oranje Silver Reed-typemachine had gekregen toen ze er op haar vijftigste mee had gekapt. Met een doosje reservelinten erbij. Jouw moeder wist dat, dus liet ze me niet uitspreken en las verder over de knappe secretaresse uit het boek. Mijn moeder is nooit een knappe secretaresse geweest.

Het was niet echt een spannend boek maar er gebeurde iets op het gezicht van je moeder als ze eruit voorlas. Soms sloeg ze vier of vijf pagina's over. Wanneer het kersensap door de dokter werd opgelikt bijvoorbeeld. Dat mochten we niet horen omdat we anders misschien nooit meer naar de dokter zouden durven gaan. Later lazen we die passages stiekem toch in de serre achter in jullie tuin. Weet je nog? We lachten het weg, noemden het belachelijk maar 's nachts, als we weer alleen waren, transformeerden die letters in beelden

waar we gloeiend heet van werden ondanks de natte novemberwind die vanuit de zee tegen onze ramen beukte.

Jouw moeder had grotere borsten dan de mijne. Voor de rest was ze mager als een tettink, zo noemde ze dat zelf. Ik ben er nooit achter gekomen wat een tettink is. Ik kon het niet eens uitspreken zonder jou en je moeder aan het lachen te maken, maar een tettink moet een soort schriel wezentje zijn waarvan je de ribben kan zien door de vale huid. Je moeder was nooit helemaal volwassen geworden. Ze had iets van een onhandige puber die was achtergelaten in een wereld vol breekbare spullen. Ze rookte met passie en doodsdrift, waar jij je met de nodige theatraliteit aan stoorde. Volgens mij vermoedde ze een soort van diepte in zichzelf, één die ze peilde met rook. Een beneveld dal als dat van Caspar David Friedrich.

Al rokend nam ze soms de tijd om naar ons te kijken. Wij twee, in onze zwembroekjes klimmend op de gebroken bunker. Of op zoek naar stenen met gaten die we aaneen konden rijgen tot ondraaglijk zware kettingen. Op zulke momenten wist ik dat ze naar jou keek. Omdat jij nu eenmaal haar dochter was. Alsof ze van tijd tot tijd moest nagaan of je nog wel genoeg op haar leek.

Het gebeurde soms dat ze naar mij keek. Met dat lieve glimlachje van haar erbij. En voor ik de kans kreeg om de andere kant op te kijken was ze me alweer voor. Ze knipoogde naar me. In één flitsende seconde werd ik opnieuw in mijn onvolgroeidheid geviseerd door de wonderbaarlijk mooie vrouw die ze was. Ze knipoogde naar me.

En op een keer, uit het niets, alsof het plots aan mijn voeten aan was komen spoelen, begreep ik waarom ze dat deed. Ze had medelijden met me. Omdat ik geen zwembroek droeg met strikjes doordat mijn eigen moeder nu eenmaal van de generatie was die reeds lang uit het sociale leven was gestapt. In een knusse fauteuil, veilig opgeborgen achter een raam waarachter de vrouwentongen uitliepen. Mijn moeder was het soort vrouw dat in boeken beschreven zou worden als iemand die naar mottenballen ruikt. Haar kleerkast was er een met meer lucht dan kleren. Links haar trouwjurk in een plastic hoes, dan de zwarte rouwjurk met gesloten hals, ver uit elkaar een paar ruime blouses, zalmkleurig, en een drietal stijve rokken waarin je alleen met kleine pasjes door het leven kon. Met zo'n rok kon je maar beter geen haast hebben. Maar mijn moeder had nooit haast.

Het was niet de bedoeling dat ze een kind kreeg. De natuur had haar het starre uiterlijk gegeven van een vis die al drie dagen op het droge ligt. En vanbinnen was ze een maanlandschap, aangevreten door baarmoederlijke cysten. Daar ben ik ontstaan. Drupsgewijs kwam ik uit de vermoeide penis van mijn vader. Mijn ongeboren broers en zussen kleefden na afloop in zijn stugge grijze schaamhaar waar de krul uit was.

Medelijden, dat was het waarom je moeder naar me knipoogde. Omdat mijn moeder liever met de rolluiken half naar beneden zat te borduren dan eens met ons mee te gaan naar zee waar ze op haar eigen handdoekje naast jouw moeder receptjes kon uitwisselen, echtelijke problemen bespreken of fluisteren dat ze ongesteld was. Mijn moeder heeft nooit een badpak gehad, laat staan een bikini, terwijl het klotsen van het zeewater tegen de kalkrotsen dat was wat haar avond na avond in slaap suste. Dat en het regelmatige omslaan van de boekbladen van mijn vader.

Het knipogen was terecht, want het was inderdaad hoogst meelijwekkend om uit zo'n moeder geboren te zijn. Al is medelijden wel een verkeerd gekozen term, aangezien ik er tot op het moment

van die knipoog nooit een seconde bij had stilgestaan dat ik een reden tot lijden had. Het is zoals je moeder altijd zei over de oorlog: gewoon is wat je gewoon bent. Haar meelevende knipoog was geen teken van solidariteit. Het was een signaal: het werd tijd dat ik die geelbruine ogen van mij maar eens gebruikte en inzag dat ik een miserabel kind was met een rechthoekig lijf in een lelijke zwembroek met sneldroogcapaciteit.

Ik keek naar jou. Je stond een emmertje zeewater leeg te gieten in de slotgracht rond ons zandkasteel. Jij was elegant jongensachtig, schattig verpakt in dat kledingstukje met franjes. Je zag me en riep. Ik rende naar je toe en dacht: *Daarvoor dienen moeders. Om je met de juiste kleren te beschermen tegen lijfscheuren.*

Als je moeder knipoogde wou ik altijd dat de zee opkwam. Gewelddadig en onstuitbaar. Medelijden is een laffe vorm van liefde.

Het gebeurde soms dat je vader op zaterdag langskwam na zijn werk. Het voelde als een overrompeling op ons veilige eiland van vrouwelijke drievuldigheid. Hij kwam altijd recht uit Parijs, wat ik ontzettend spannend vond klinken. Ik weet niet wat ik dan eigenlijk verwachtte. Dat hij

ijzervijlsel van de Eiffeltoren in zijn haren zou hebben misschien?

Vanuit de verte zagen we hem aan komen lopen door het mulle zand met in zijn hand die glanzende schoenen waar iemand met een naald sierlijke motiefjes in had geprikt en in die gesteven broek met die onwrikbare vouw. De glimlach om je moeders lippen als ze hem zag naderen.

Met brede en langzame armbewegingen wuifde ze naar hem. Hij moest nu een hoogwaterlijn over. Voor ons was het altijd een oord van schatten. Van alles liet de zee achter op haar verste punt. Schelpen, eindjes touw, gescheurde netten, krabbenscharen, geërodeerd glas, zwarte roggeneieren, gebroken scheermessen, meeuwenveren, rugschilden van inktvissen, verwarde wieren. Maar je vader was geen schattenjager, en met een zichtbaar pijnlijke grimas kwam hij ons kleinzerig tegemoet. Je moeder verging bijna van verlangen. Soms had ze hem dan een paar dagen niet gezien.

Wanneer hij ons eindelijk had bereikt, zijn nest met het koekoeksei erin, liet hij zich eerst om de hals vliegen door zijn snoezige dochtertje. Ikzelf moest het stellen met een zachtmoedige knik die ik zo goed als ik kon op dezelfde manier probeerde

te beantwoorden. Nu hurkte hij onhandig naast je moeder op het handdoekje. Ze knelde zijn gezicht tussen haar handen en kuste hem op zijn wang. Haar boek lag omgekeerd op de handdoek. Nu kon de secretaresse op de kaft meekijken of je moeder wat had opgestoken van de liefde.

Ze pasten er precies op. Je moeder en je vader. En het was maar een klein handdoekje. De haarband werd uitgedaan. Je moeder bevrijdde haar krullen. Misschien dacht ze dat hij haar zo het mooiste vond. Met die wilde haren. Hoewel ze dat eigenlijk niet kon weten, want hij was een man die spaarzaam was met woorden. In hun bewegingen was nog iets te herkennen van hun eerste verliefdheid, van de eerste keren dat ze samen op het strand van Zeebrugge liepen en deden alsof het de wind was die hen tegen elkaar aan waaide. Je vader was de enige jongen die nooit tegen haar had gezegd dat ze mooie ogen had. Misschien was dat het wat haar in de war had gebracht. En misschien had ze verwarring verward met verliefdheid.

Je moeder vroeg hoe het op zijn werk was geweest en hij vertelde dan iets over mensen die wij niet kenden maar met wie hij de hele dag in hetzelfde gebouw zat. Bij het woord ‘werken’ moest ik altijd denken aan zo’n driehoekig verkeersbord waarop

het zwarte silhouet van een man een berg zand probeert weg te scheppen. Dat was werken, iets met een spade en zand. Toch verdiende je vader veel geld door de hele dag op een stoel te zitten. Hij werkte stapels papier weg, legde je aan me uit en ik kon maar niet begrijpen dat iemand geld kon verdienen met het wegwerken van papier. Ik vroeg me ook af hoe hij dat deed. 's Nachts droomde ik soms van je vader die op een grote binnenplaats boeken verbrandde. Vanuit de ramen van de omliggende gebouwen werden boeken en stapels papier naar beneden gegooid die met doffe klappen neerkwamen. Losse vellen waaiden zacht deinend als herfstbladeren langs de gevels naar beneden. Met een riek porde je vader in de smeulende as, waardoor gloeiende papierstukjes omhoog gingen en snel uiteenwarrelden als grijze sneeuw die op het haar van je vader neerzeeg.

Ik herinner me een zaterdagavond. Je vader was laat. Veel later dan gewoonlijk. We stonden met ons drieën op de uitkijk en zwaaiden gelijktijdig toen hij eindelijk in zicht kwam. We hadden van je moeder moeten wachten met het avondeten tot hij er was en nu moesten we onze boterhammen naar binnen schrokken. In het ritszakje van de strandtas zat haar *carnet haute marée.* Roosters vol cijfers waarop te lezen stond wanneer de zee op

kwam zetten en je je dus maar beter uit de voeten kon maken. Nog onder het eten diepte ze het op en keek paniekerig op het piepkleine horloge om haar pols. We propten de handdoeken in de tassen zoals we het brood in onze monden hadden gepropt. Elk met een snijdende riem over onze schouder renden we dicht tegen de rotsen omdat de zee nu bijna het hele strand had ingenomen. Toen we achteromkeken was er geen spoor meer te zien van de berg die we hadden gemaakt.

Gillend renden we voorop alsof we tikkertje speelden met de zee. Je moeder en je vader renden achter ons aan. Er viel een schoen uit haar tas en in haar hoekige Vlaams begon ze nu te vloeken. Ze vervloekte je vaders werk en ook die godverdomse Franse kust met haar macabere *danger de mort*-borden die waarschuwden voor vallende kalksteenblokken. Jij vertaalde met meer verve dan normaal. Je moeder was furieus. Ze wilde een strand waar ze in slaap kon vallen zonder haar leven op het spel te zetten. Ze gebruikte veel woorden en elke mogelijke omweg om uit te komen waar ze altijd weer uitkwam: dat ze nog steeds heimwee had naar haar thuisland.

We kwamen net op tijd bij de steile trap die ons weer naar veilige hoogtes zou brengen. Je moeder

zat onderaan en liet haar voeten spoelen door de zee die nu tegen de onderste trede aan schurkte. Als een verlate echo hoorde ze nu pas haar eigen woorden en drong het tot haar door dat ze te ver was gegaan. De trappen opklimmend probeerde ze het weer goed te maken met je vader. Hijgend legde ze uit dat ze het allemaal niet had bedoeld zoals ze het had gezegd. Wat ze dan wel bedoelde, zei ze er niet bij. Ze sloeg haar armen om zijn middel. Ze waren net lang genoeg om dat te kunnen. Ze liepen nu dicht tegen elkaar aan en hoefden niet meer te doen alsof dat de schuld was van de zeewind.

Jij had een sliert roestbruin zeewier meegenomen en liet die wapperen in de tegenwind. Je had verteld dat het filmrollen waren van zeemeerminnen maar dat wij de juiste projector niet hadden om ze af te spelen. Ik geloofde je. Jij had meer fantasie dan ik. Jij en je moeder vertelden de verhalen en ik was er om ze te geloven.

’s Avonds terug bij je thuis zaten we op je bedrand. Terwijl andere vriendinnen barbiepoppen kapten, maakten wij vlechten van het mosgroene zeewier dat we hadden gevonden tegen een golfbreker. Voor de spiegel in je kamer keken we hoe we eruit zouden zien met groene vlechten die naar zeezout

smaakten. Ik herinner me nog dat juffrouw Anne-Sophie van het tweede leerjaar eens met een gekrulde neus een sliertje zeewier uit mijn haar viste. De hele klas keek naar mij. Naar mijn hoofd dat rood was geworden. Op dat ogenblik schoof jij je voet tegen de mijne. Onze voeten stevig in het gelid. Wij tweeën met onze namen die nooit ongeschonden uit iemands mond kwamen.

Lilith en Violaine.

Zo moeilijk was dat nu toch niet?

Mijn naam kwam altijd als tweede. Als kind ging ik ervan uit dat dit om alfabetische redenen was.

Ik moet vaak terugdenken aan een spel dat we vaak speelden aan het einde van de dag. Weet je al weer wat ik bedoel? We stonden aan de rand van een klein zeetje, want zo noemden we die kleine plas water die na het wegebben van de zee in een geul was blijven staan. De kleine zee was altijd warm. Van kinderpis of van de zon, dat was altijd maar de vraag. Weet je al waarover ik het heb?

We stonden aan de waterrand. Onze tenen net niet in het lauwe water en onze blik strak op de horizon gericht. Je mama riep met volgeladen armen

dat we bijna gingen vertrekken, maar dat hoorden we niet. We waren in volle concentratie. Het spel ging als volgt. We moesten de zon nauwlettend in de gaten houden en wanneer ze volkomen in de zee was verdwenen, kwam het erop aan om als eerste in het zeetje te springen.

Ik won meestal. Jij had hooguit één honderdste van een seconde niet genoeg opgelet omdat een zilvermeeuw voorbijvloog, of het zand begon op te waaien, of een zeemeermin onder de golven wegdook. Ik won eigenlijk altijd en jij had altijd een goed excuus waarom je te laat had gesprongen. Je was stil wanneer we later op de avond samen op de achterbank naar huis reden. Je kon het niet hebben dat een spel dat door jou was bedacht door mij was gewonnen.

Toen we de volgende morgen op diezelfde achterbank richting school reden, was je nog altijd nukkig. Je keek naar buiten en door het felle ochtendlicht zag ik de zandkorrels in de strakke scheiding van je haar. Op de autoruit werden de tekeningen weer zichtbaar die we lang geleden met onze vingers in de dauw hadden getekend. Een doorkruiste schelp omdat die was mislukt, een zeilbootje op krullen, een vogel als de letter V. Je keek op en zei: '*Vanavond doen we het over.*'

En dat deden we. Zelfs toen we onze eerste bikinitjes al droegen, al waren die eigenlijk nog nergens voor nodig, stonden we er nog. Aan ons kleine zeetje. Net voor zonsondergang.

Tot dinsdag!
Violaine